

Megjelent: Lácza-Bocsi (2011): Multikulturális Műhely Tanulmányok I.16-20 pp.

Dr. Móri Mariann: Hozott tudás a munka világából –uniós gyakorlat és hazai lehetőség

Bevezetés

A hazai felsőoktatási rendszer átalakítási folyamatának közepette különös jelentőségűvé válhat a TÁMOP 4.1.3. számú „A felsőoktatási szolgáltatások rendszerszintű fejlesztése” projekt validációs rendszer kidolgozására vonatkozó ajánlása. Az Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet által folytatott kutatás közel félszáz szakmai szereplő bevonásával, többféle munkaforma keretében megvizsgálta a feltételeket, a hazai bevezetésre ajánlásokat tett. DERÉNYI-TÓT (2011) összegezte azokat a nemzetközi tapasztalatokat, amelyekre alapozva tettek javaslatot egy rendszermodell és egy eljárásrend kidolgozására. A projekt eredményeit konferenciákon, szakmai tájékoztató napokon ismertették a felsőoktatás szereplőivel. A 2011 első hónapjaiban folyó szakmaismeretőknek különös jelentőséget ad a kormány felsőoktatás átalakítását célzó elképzelése. A tervezett hallgatói létszámcsökkenés, a csökkenő finanszírozás meglátásom szerint felgyorsítja a validáció hazai bevezetését. Tanulmányomban összegzem a nemzetközi tapasztalatokat. hazai kutatók e témában született gondolatait, és azokat a törvényi lehetőségeket, amelyek alapján a hozott tudás már most is elismerhető, de a felsőoktatási intézmények csak kevés esetben élnek vele.

Nemzetközi példák

Az előzetes tudást elismerő felnőttképzési programok kidolgozása az Egyesült Államokban kezdődött meg. Bevezetésének indokául az szolgált, hogy a második világháborút követően a nagy létszámú katonaviselt férfiakat visszavezessék a szervezett képzésbe. A korábban megszerzett készségek, képességek, ismeretek, és nem utolsósorban tudás felismerése és hasznosítása révén lerövidült a képzési idő, a felesleges ismétlések kikerülése költséghatékony megoldást jelentett. A hozott tudás elismerésének elve az Európai Unió tagállamaiban az élethosszig tartó tanulás eszméjéhez köthető. A tanulás elsődleges céljaként a munkaerőpiacon elismert és elismertethető képességek kibontakoztatása jelenik meg, ez a megközelítés az un. képzési deficit felszámolását szolgálja. Az előzetesen megszerzett tudás mérése az un. PLAR (Prior Learning Assessment and Recognition), amely eredményeként a hallgató felmentést kaphat tantárgyi követelmények teljesítése alól. A hozott tudás elismerése az EU tagállami gyakorlatában azt jelenti, hogy összekapcsolhatóvá válnak a különböző

tanulási útvonalak, és kiküszöbölhetővé válnak az átfedések. A kompetenciák tanúsítására Németországban elsősorban portfóliókat használnak. Célként jelölték meg az un. képzési útleveél elkészítését, amely magában foglalja az általános oktatást, képzést, szakképzést, valamint a folyamatos tanulást is. Az Egyesült Királyságban és Franciaországban az 1980-as években erősödött fel az előzetes tudás elismerésének gondolata, s mára élenjáró országgá váltak. Angliában a portfólió a munkából, vagy máshonnan származó bizonyítékok összegyűjtését jelenti, ami egyúttal dokumentálja a kompetencia használatának képességét is. A Nemzeti Szakmai Kvalifikációs Központ végzi a minőségi ellenőrzést. Az értékelés általában gyakorlati munkaszituációban, a közvetlen kompetenciák megfigyelésből áll. Írországban a work-based learning a munka világában felmerülő igényeknek, az ott megszerzett/szerzett tudás elismerésének, a tudás gyarapításának egységes értelmezését jelenti. Finnországban 2006 óta a kormányzat jogszabályokkal támogatja az egyéni tanulási program kialakítását, s ezzel vált intenzívebbé az elismerési eljárás a felsőoktatásban. Az elismerésnek két alrendszere van: a minden hallgatót érintő tanácsadási rendszer, és az erős minőségbiztosítási rendszer. Franciaországban az 1980-as évektől van lehetőség a hozott tudás elismerésére. 1985-től törvényi szinten adták meg a lehetőséget a munkatapasztalat során felhalmozott tudás elismerésének. 2002-ben úgy módosították a törvényt, hogy a képesítés akár egyetlen intézményi modul teljesítése nélkül is megszerezhető. A törvény megalkotóit társadalompolitikai tényezők befolyásolták. Franciaországban azt ismerték fel, hogy a munka melletti tanulási formák jelentős része nem ad végzettséget, a felmérések azt bizonyították, hogy a munkavállalók 30%-a olyan munkakört tölt be, amelyhez meg van a szakmai tudása, de nincs meg a végzettsége. Természetesen a politikusokra költségvetési szempontok is hatottak. Franciaországban jelenleg évente 25-30 ezer hallgató vesz részt ebben a validációs eljárásban. 2010-ig 107 ezer validációs bizonyítványt állítottak ki. Az eljárás szigorú, akár fél évig is eltarthat. A formai bírálatot követően a kérelmezőnek egy dolgozat elkészítése a feladata, ahol a saját munkavégzését összeveti a képzési és kimeneti követelményekben rögzített eredménnyel. Az elméleti követelmény mellett - azokon a szakterületeken, ahol erre lehetőség van - munkaszituációban is értékeli a hallgatót, vagy szimulációs helyzetben végzik el az értékelésnek ezt a fázisát.

Hazai kutatók a hozott tudásról és az elismerésről

A hozott tudás elismerésének folyamata csak abban az esetben valósulhat meg, ha tisztázzuk mit értünk előzetes tudáson. Az előzetes tudás a modern pedagógia fogalma. Az, hogy minek a megtanulására vagyunk képesek, mindenekelőtt attól függ, hogy mit

tudunk, mit tanultunk meg már. Az előzetes tudás tehát a további tanulás előfeltétele. Korábban a pedagógusok csak passzív szerepet tulajdonítottak az előzetes tudásnak, de a modern pedagógia nem egymástól elkülönült információforrásként, hanem egységes rendszerként látja a tényezőket. NAHALKA (2001) megfogalmazása szerint nem csupán azt kell tisztázni, mit tud már valaki, hanem a tudás természetére vonatkozóan is információval kell rendelkezni. CSAPÓ (2005) átfogó kísérletet tett a fogalom tisztázására. Az előzetes tudást eszközként és célként határozza meg. Eszköz, mert a meglévő tudás egyben újabb tudás megszerzésére ad lehetőséget, és cél, mert egy meglévő tudás nyereség az egyén számára azzal, hogy kevesebbet kell megtanulnia. Ez a definíció kapcsolja össze a tudást a felnőttkori motivációval. A felnőttek tanulásában már nem lehet a pillanatnyi kíváncsiságra, érdeklődésre építeni, hanem szükség van a hosszabb távú előrelátásra. A motivációnak azon jelentéséhez kötődik a folyamat, amely szerint valaminek a megtanulása már önmagában is fenntartja a tanulási folyamatot, különösen ha ahhoz az elismerés is hozzáköthető. TÓT (2002) azt elemzi, honnan származhat az előzetes tudás. Megadja a formális, informális és non-formális tanulás fogalmát. Formális és non-formális keretek között elsősorban tényyszerű tudás, lexikális ismeret szerezhető meg. Informális úton tanulunk a médiából, az internetről, a múzeumokból, a munkavégzéshez kapcsolódóan, de még az iskolai kísérletekből is. Az informális tanulás a tanulás eredeti formája, ennek tekinthető a tudatos önképzés, a spontán tanulás, valamint a szocializáció. (Az informális tanulás fogalmát 1950-ben használták először, KNOWLES (1950) a tanulás intézményesülése mentén adta a meghatározást). TÓT (2006) arra hívja fel a figyelmet, hogy a tanulás különböző formái között nem szabad rangsort felállítani, mert mindegyiknek megvan a maga szerepe az ismeretek bővítésében, a tudás gyarapításában. Sz. VARGA (2006) Veronica Giney definícióját használva adja meg az informális tanulás definícióját: a tanulás megszokott tanulási környezeten kívül zajlik, és a személyek és csoportok érdeklődéséből következő tevékenység. A szerző a lehetséges eredmények szerint is meghatározza ezt a tanulási formát. Kiemeli az önbizalom-, az önbecsülés növekedését, a személyes és társadalmi készségek fejlődését, a nagyobb személyes autonómiát. Az előzetes tudás fogalmi tisztázása teremti meg tehát az alapját annak az eljárási rendnek a kialakítására, amely a jelen nemzetközi oktatáspolitikai térben elkerülhetetlen. Az OECD 2006-ban indult RNFIL (Recognition of Non-formal and Informal Learning) elnevezésű projektje 21 ország – köztük Magyarország – részvételével a már működő és a még formálódó nemzeti elismerési rendszerek elemzését, a nem formális tanulás helyzetének feltárását tűzte ki céljául. DERÉNYI-MILOTAY-TÓT-TÖRÖK (2007) a tanulmányt elemezve arra a következtetésre jutnak, hogy Magyarországon az oktatási és képzési rendszer ma még ellenérdekelte a formális

rendszeren kívül szerzett tudás elismerésében. Az érdekelt szakemberek csak felületesen ismerik az előzetes tudás elismerésének elveit, de főleg nagyon gyenge az érdekeltségük. A képző intézmények konkurenciaharcként fogják fel a folyamatot, és piaci pozíciójuk fenyegetését látják. Az akadémikus tudás dominanciája a jellemző, a gyakorlati ismeretek háttérbe szorulnak. Az informális úton megszerezhető szakmai tudás elismerésében még jó ideig a formális képzési rendszer játssza a domináns szerepet, s indokolatlanul kevés lehetőség adódik a munkatapasztalatokban szerzett sokféle tudás elismertetésére. SCHÜTTLER (2008) arra hívja fel a figyelmet, hogy az OECD tanulmány elsősorban a felsőoktatásban elért eredményekről ad számot, s igen szűkös a munka világában folyó képzésekben az előzetesen, nem formális úton szerzett sokféle tudás elismerését szolgáló szabályozásról szóló beszámoló. A hozott tudás elismerése iránti igény a felnőttképzési programokban merül fel legnagyobb arányban. A 26 éven felüli már több évnyi munkatapasztalat birtokában lévő és még tanulni vágyó egyének olyan tudással, munkaviszonyból származó tanulási eredményekkel rendelkeznek, amelyek elismerését megalapozottan igényelhetik. MÁRKUS (2010) az elismerést a felnőttképzési szolgáltatások eredményessége szempontjából ítéli meg. Megfogalmazása szerint a felnőttképzés eredményességének egyik fő ismérve a nem-formális és informális úton megszerzett tudás elismerése. Sajátos színezetet ad a témának PONGRÁCZ (2010) gondolata, aki a nemzetközi kitekintésből a határon túli magyarság humán erőforrás tartalékát elemezve hívja fel a figyelmet arra, hogy az EU tagsággal együtt járó határátjárhatóság új megvilágításba helyezi az oktatási kapcsolatokat. Gondolatai alapján biztosra vehető, hogy a határon túli magyarok bekapcsolódása hazánk oktatási rendszerébe új kihívások elé állítják majd a hozott tudás elismerésének alkalmazóit. Az informális úton megszerezhető tudás mérésére több kutató is tett kísérletet. CSAPÓ (2005) bemutatja az előzetes tudás beszámításán alapuló adaptív felnőttképzési modellt, és összegzi a tudásszint mérésére szolgáló tesztek felhasználási lehetőségeit, valamint a készítés szakmai alapvetéseit. TÓT (2006) egy kutatás keretében tárja fel az informális tanulási módokat, hogy erre alapozva határozhassa meg a későbbiekben az elismerés módjait. DERÉNYI-TÓT (2011) validációról szóló átfogó munkája egy általánosan érvényesíthető eljárásrend alapjait írja le, amelynek gyakorlati kipróbálásában a Dunaújvárosi Főiskola volt a közreműködő. Az eljárásrend megfelelő minőségbiztosítást, hallgatói és intézményi védelmet is feltételez. A javaslat szerint a hozott tudás azonosítása különböző bizonyítékok begyűjtése, összevetés és megfeleltetés, végül döntés során történik meg. A folyamat lebonyolításhoz a szerzők elengedhetetlennek tartanak egy tanácsadási folyamatot, amelynek során a kérelmezőket segítik abban, hogy képesek legyenek az

elvárással azonosítani tudásukat. A megfelelő bizonyítók hiánya vagy elégtelensége esetén a közvetlen tudásvizsgálatot javasolják.

Törvényi lehetőségek

Az előzetes tudás értékelése kifejezést a 2001-es felnőttképzési törvény fogalmazta meg. A 17. § (2) szerint „A képzésre jelentkező felnőtt kérheti tudásszintjének előzetes felmérését, amelyet a felnőttképzést folytató intézmény köteles értékelni és figyelembe venni” A Felsőoktatási törvény 2007. évi CIV. törvény 11.§ (1) bekezdése iktatta be a törvény 58.§ (7) bekezdésébe az alábbi szabályt: ” A kreditátviteli bizottság a korábbi tanulmányokat és munkatapasztalatokat tanulmányi követelmény teljesítéseként elismerheti. A munkatapasztalat alapján beszámítható kreditek száma legfeljebb harminc lehet. A munkatapasztalatok alapján teljesített követelmények elismeréséhez az intézménynek szóbeli, írásbeli, vagy gyakorlati számonkérés formájában meg kell bizonyosodnia az ismeretek elsajátításáról.” A módosítás miniszteri indoklása szerint: „Az Európai Felsőoktatási Térség kialakítására vonatkozó európai együttműködés keretében, az Egységes Képesítési Keretrendszer munkálatai során vált szükségessé a felsőoktatási intézmények formális és informális ismeretek beszámítására vonatkozó jogosultságának törvényi szinten történő rögzítése. A munkatapasztalatok elismerésére várhatóan a szakmai gyakorlatok és a gyakorlati tárgyak esetében, intézményi szabályzatban szabályozottak szerint – ellenőrzött módon – kerül sor. A munkatapasztalatok elismerése azonban nem vezethet a felsőoktatási intézmény által végzett oktatási tevékenység teljes mellőzéséhez, ezért a törvény a beszámításra vonatkozó kreditértékben meghatározott korlátozást tartalmaz.” A törvény és végrehajtási rendeletének alapos áttanulmányozás után sem állapítható meg, pontosan mit értett a törvényhozás munkatapasztalaton. Ennek közelebbi meghatározását a törvény az intézményi szabályozásra, illetve a gyakorlatra bízta .A Debreceni Egyetem Tanulmányi és Vizsgaszabályzatának 1. sz. melléklete a tanulmányi adatok nyilvántartásának körében a „Hallgató átvétele” fejezet 3. pontjában rendelkezik a munkatapasztalat beszámításának módjáról: „A munkatapasztalatok és egyéb, nem felsőoktatási törvény hatálya alá eső képzésekben teljesített követelmények elismeréséről a kar kreditátviteli bizottsága rendelkezik.” A kreditátvitel rendjét nagyrészt a bekért tematikák alapján tudja a rendszer értelmezni, és a továbblépés eredményessége bizonyítja, hogy valóban rendelkezett a megfelelő alapokkal vagy pótolta azokat az érintett hallgató. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a kreditátviteli bizottság a szakfelelős véleményét kikérve dönt az ismeretek igazolásának módjáról. A Pannon Egyetemen a számonkérés módját is rögzítik, de a szakfelelősre bízzák,

hogy az írásbeli vagy a szóbeli módszert alkalmazza-e. Részidős képzés esetében három éves munkatapasztalatot, és a szakmai ismeretek írásbeli igazolását várják el a hallgatótól. A Budapesti Corvinus Egyetem szabályzatában a közsférában dolgozó levelező képzésben részt vevő hallgatókra fókuszál. Felsorolja azokat a munkahelytípusokat, amelyektől elfogadja a munkáltatói igazolást a gyakorlati követelmények teljesítéseként. A kérelmekről szóló döntést a dékán-helyettesre adresszálja.

Következtetések

A nemzetközi példákból az a következtetés vonható le, hogy az Európai Unió országában nincs egységes, átvethető gyakorlata a hozott tudás elismerésének. Az a folyamat, amely az informális tanulás elismerésében végbement az említett országokban, arra hívja fel a figyelmet, hogy hazánk számára is elkerülhetetlen a validáció rendszerének alkalmazása. A felsőoktatás szereplői az eljárásrendek kidolgozását nemzetközi példák és az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet által végzett kutatás alapján kezdhetik meg. Törvényi szabályozás hiányában jelenleg a felsőoktatási törvény idézett szakasza termeti meg a munkatapasztalatból származó tudás elismerésének lehetőségét, de az intézményeknek önálló eljárásrendeket kell kidolgozniuk. Az eljárásrendek tapasztalatait összegezve teremődik meg a lehetőség az egységes rendszer kidolgozására, a törvényi szabályozásra. Az eljárásrendek kidolgozása komoly hatással lesz az intézményekre, szemléletváltást eredményezhet, mert a hozott tudás elismerése felborítja a hagyományos andragógiai szerepeket. A kérelmező hallgató és a képző intézmény is új kihívások elé néz. Az egyetem/főiskola tevékenysége az eljáráshoz kötődően tanácsadói tevékenységgel bővül. A validációs bizottság tagjai számára az értékelés új formájának megtanulását jelenti a folyamat, hiszen nem az átadott tudás számonkérése a feladat, hanem a munkatapasztalat során megszerezhető kompetenciák bírálata. Ennek az elismerésnek hazánkban nincs kialakult gyakorlata, a kutatók elsősorban mérési rendszerekben gondolkodnak. Az ilyen típusú megközelítés az alapja a tudás-transzfer problémájára. A kérelmező hallgatónak a korábban felsorolt módokon megszerzett tudást egy új környezetben kell előhívni, alkalmazni. Ez a transzferálás olyan képesség, amely a különböző tanulási szintekhez való alkalmazkodás során alakulhat ki az egyénben. Szintetizáló, kommunikációs képességet feltételez, amelynek segítségével a korábban megszerzett ismereteket új megvilágításban képes látni. Lényegében kompetenciák előhívásáról van szó, amely csak megalapozott tudás esetén valósulhat meg. A kérelmező hallgató az eljárás során a beszámolás új formáját alkalmazza. Részben önmaga szakmai tevékenységét rendszerszemléletű megközelítésben kell látnia, értékelnie kell eddigi tevékenységét. Egy

szakmai portfólió összeállítása olyan kihívás, amelynek megfelelője a hagyományos oktatási-számonkérési rendszerben a diplomamunka készítése és annak megvédése. A validációs eljárásban való részvételnek a hallgatók számára talán a legfontosabb hozadéka az önfelismerés, az önértékelés.

Irodalom

CSAPÓ B. (2005): Az előzetesen megszerzett tudás mérése és elismerése. Nemzeti és Felnőttképzési Intézet Bp.

DERÉNYI A.-TÓT É. (2011): Validáció. A hozott tudás elismerése a felsőoktatásban. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet Bp.

DERÉNYI-MILOTAY_TÓT-TÖRÖK (2007): A nem formális és informális tanulás elismerése Magyarországon. OKM Bp.

KNOWLES M. S. (1950) *Informal Adult Education*, New York: Association Press. Guide for educators based on the writer's experience as a programme organizer in the YMCA.

MÁRKUS E. (2010): A felnőttképzési szolgáltatások szerepe. Elvárások és valóság. In: Juhász E - Szabó I (szerk.): Nemzetnevelés - felnőttnevelés - közművelődés. Debrecen, Csokonai Kiadó - Debreceni Egyetem - Kultúrász Közhasznú Egyesület 238-245 p.

MIHÁLY I (2009): Törekvések az előzetesen megszerzett tudás meg- és elismer(tet)ésére. Új Pedagógiai Szemle 2009/3

NAHALKA I. (2001): Az előzetes tudás pedagógiai jelentősége. Budapesti Nevelő 2001/1

PONGRÁCZ A (2010): Tanulás- tudás-gazdasági sikerek. Tudományos Konferencia Győr. CD Kiadvány

PRINCZINGER P (2010): Validáció a felsőoktatás jogi szabályozásában OFI Bp.

SCHÜTTLER T. (2008): Két új OECD kötetéről. Új Pedagógia Szemle 2008/1. 121-125 p.

SZ.VARGA L.(2006) A szakmai tanárok formális, non-formális és informális kompetenciáinak elméleti feltárása. Dunaújvárosi Főiskola. Dunaújváros

TÓT É. (2002): A nem formális tanulás elismerése szemlélet és módszerek. Szakképzési Szemle 2002/2 178-179-pp

TÓT É. (2006): A munkavégzéshez kapcsolódó informális tanulás. Felsőoktatási Kutatóintézet Bp.

VÁMOS Á. (2010) A tanulási eredmények alkalmazása a felsőoktatási intézményekben. Bologna füzetek 6. Tempus Közalapítvány Bp.

